

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

לא ביאר רש"י החסרון שהמים שאובין או שטובל בכלי

במשנה בחגיגה (כ:) שנינו: חומר בקודש מבתרומה, שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקודש. ובגמרא (כא:) לדעת רבא, טעם האיסור הוא גזירה שלא יטביל מחטין וצינוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד [- שאין חיבור בינו ובין המקוה, בשיעור קנה שנותנין בפיו נוד עור], כדתנן (פ"ו מ"ז) עירוב מקוואות [- מקוה חסר בצד מקוה שלם, והצינור ביניהן מחברן. רש"י] כשפופרת הנוד, כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן [- ברוחב וגובה, כחור עגול ששתי אצבעות יכולות להסתובב בתוכו].

ובביאור החשש שיטביל מחטין וצינוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, כתב רש"י: וההיא לאו טבילה היא, שאין המים הנכנסין לתוכו חיבור למי המקוה, ולא טבלו המחטין אלא במיעוט מים שבכלי, ע"כ. ועמדו כמה מרבתינו האחרונים על דקדוק לשון רש"י, שכן מלשוננו משמע שהחסרון הוא שאין הטבילה בארבעים סאה אלא רק במיעוט מים שבכלי, ולכאורה בלאו הכי יש לפסול את הטבילה, כי מאחר ואין המים הנכנסין לתוכו חיבור למי המקוה - אם כן המים שבכלי הרי הם מים שאובין כדין כל מים הנמצאים בכלי ואינם מחוברים למי מקוה - ואפילו יהיו ארבעים סאה, אי אפשר להטביל בתוכו דבר.

כעין זה יש להקשות, שהרי הלכה היא שאין טובלים בכלים, וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קצח סל"א). ובבאר הגולה ציין לדברי הרשב"א בתורת הבית הקצר, שם כתב: אין טובלין בכלים, שלא אמרה תורה אלא מעין ומקוה מים. ועוד כתב השו"ע (סימן רא ס"ו): צריך שלא יהיו ארבעים סאה של מקוה בתוך כלי, שאין טובלים בכלים. והגר"א (יו"ד סימן רא ס"ק כט) שם הביא דברי התורת כהנים בדרשת הפסוק 'אך מעיין': תלמוד לומר 'בור', אי מה בור יכול אף שבספינה, ת"ל 'מעיין' - מה מעיין שעיקרו בקרקע, אף בור שעיקרו בקרקע. ואם כן קשה מאד מדוע נזקק רש"י ליתן טעם שאי אפשר לטבול בכלי מחמת מיעוט המים ולא פירש משום שאין טובלין בכלים.

והקושיא תתעצם ביותר, כי דין ארבעים סאה בטבילת מחטין וצינוריות אינו אלא מדרבנן, ואילו פסול טבילה בכלים הוא מדאורייתא, וכן פסול מים שאובין לדעת רוב הפוסקים הוא מדאורייתא - ואם כן, מדוע בחר רש"י לפרש הפסול באופן שאינו אלא מדרבנן, בשעה שיכול היה לפרש כפשוטו שהפסול הוא מדאורייתא מדין מים שאובין או משום טבילה בכלי.

מחלוקת הראשונים בפסול טבילה בכלי אם הוא פסול בפני עצמו או מדין שאובין

והנה רבי שלמה גאנצפריד בספרו לחם ושמלה (יו"ד סימן רא ס"ק טז אות ד) הביא מחלוקת ראשונים בביאור דרשת חז"ל בתורת כהנים, שבפשטות כמו שכתב הגר"א נאמר בדרשה זו שפסלה התורה טבילה בכלי, ופסול זה הוא פסול בפני עצמו, ומאיך המרדכי (שבועות, הל" מקואות) הביא דעת רבינו יואל הלוי שבטבילה בכלים אין הפיסול מחמת הכלי אלא מחמת שהמים שבו שאובים, ופסול כלי הוא משום פסול מים שאובין.

ובלחם ושמלה (שם ס"ק כג) רצה לחדש נפק"מ בין הדעות, באופן שישיק מים לארבעים סאה מים הנמצאים בתוך כלי, ואחר כך יסתום החיבור בין המים שבכלי למי המקוה. שאם כלי הוא פסול בפני עצמו, אם כן לא יועיל ההשקה שהיתה תחילה להכשיר את המים, כיון שסוף סוף עתה טובל הוא בכלי ולא במקוה. משא"כ אם כלי אינו פסול מצד עצמו אלא רק מחמת שהמים בתוכו שאובין, אם כן על ידי ההשקה בטל שם 'מים שאובין' מהמים שבכלי, וכששם וסתם את החיבור אכתי אין הם מים שאובין. אמנם חזר ודחה נפק"מ זו - שהרי המים נעשים שאובין בכלי בכל רגע ורגע שהם בתוכו, ולא רק בשעת הכנסתם לכלי, וממילא בשעה שניתק את החיבור בין הכלי והמקוה, בשעה זו חזרו המים ונעשו מים שאובין ונפסלו.

ומכל מקום על פי דעת רבינו יואל הלוי כתב הלחם ושמלה (שם ס"ק כג) ליישב דברי רש"י בסוגיין, שלכן הוצרך רש"י להוסיף שהטבילה היא במים מועטים, כי עצם מה שטובל בכלי אין בו חשש, מאחר ודעת רש"י כדעת רבינו יואל הלוי שאין פסול בטבילה בכלי.

ביאור רבי שלמה גאנצפריד שחיבור פחות משפופרת הנוד מבטל שם 'שאובין'

ואמנם עדיין יש להקשות, כי גם לדעת רבינו יואל הלוי שאין פסול בטבילה בכלי מחמת הכלי, אך עכ"פ טבילה בכלי פסולה מחמת שהמים שאובים - ואם כן עדיין קשה מדוע הוצרך רש"י לפרש שהחשש הוא משום מיעוט המים ולא מחמת פסול שאובין. וביאר הלחם ושמלה דרש"י סבירא ליה דבכהאי גוונא שלא נעקרו ונתלשו לגמרי לא הווין שאובין. דהיינו, שלמרות שאין חיבור בין הכלי למקוה אלא פחות מכשפופרת הנוד, באופן שאין מי הכלי חשובים חלק מהמקוה, אך עדיין אינם פסולים כ'מים שאובין', ולכן כל החסרון בהם הוא שמטביל במים פחות מארבעים סאה. וציין שכסברא זו כן נמצא בדברי הרמב"ן בבבא בתרא (עה.) ובדברי הפני יהושע בגיטין (טז.).

ואמנם עיקר הסברא בזה צריכה ביאור, וכמו שהעלה את הדברים בספר הערות וחיידושים (עמ"ס מקואות סימן יט), שלכאורה יש לדון ממה נפשך, אם המים לא חשובים כמים תלושים כיון שהכלי בטל במים, אם כן אף כשאין בו ארבעים סאה תועיל הטבילה. ובהכרח שאין הכלי הטהור בטל במים והוא חולק רשות לעצמו, ואם כן יש לדון מדוע לא יחשבו המים כמים תלושים ותפסל הטבילה

טבילת

כלי בתוך

כלי שאין

בו נקב

כשפופרת

הנוד

יום רביעי כט אדר א'

חגיגה דף כא

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

מדאורייתא כיון שאין המים בקרקע, ודינא הוא מדאורייתא שיהיו המים בקרקע דומיא דמעין. ומה סברא יש לומר שהכלי בטל למים לחצאין - לענין שם מים בקרקע ולא לענין שיעור ארבעים סאה.

וביאר, שע"כ צריך לומר שמים מתחברים למים אף בנקב כל דהו ולכן חשובים המים כמונחים בקרקע, אך מכל מקום כשנבוא לדון ביחס לטובל באיזה מים טבל, אי אפשר לנו לומר שהוא טבל בכל המים אף במים שמחוץ למקוה כיון שסוף סוף מי המקוה לעצמם ומי הכלי לעצמם.

ודוגמא לדבר הביא מדברי התוספות בחגיגה (לעיל יט.). הסוברים שקטפרס אינו חיבור לגבי הטובל, שאינו נחשב שטבל בארבעים סאה, אך מאידך לענין 'שם מעין' קטפרס הוי חיבור ואפשר לקחת מכל המים לצורך מי חטאת. ואם כן הוא הדין בנידון דידן, אמנם המים מחוברים למים אף בנקב פחות משפופרת הנוז, ולכן המים חשובים כמים הנמצאים בקרקע ואינם מים שאובים ואינם חשובים עקורים ממי המקוה, אך מאידך אי אפשר להחשיב הטובל כטובל בכל המים.

ספק הגרי"מ פינשטיין בטבילה בכלי אם חסר ב'חלות שם מקוה' או ב'מעשה הטבילה'

ובשיעורי רבינו יחיאל מיכל (חגיגה אות קיד) הסתפק בעיקר הדבר שאין טבילה בכלי, האם הוא חסרון בחלות שם מקוה, שכלי אינו חשוב מעין ובור - ולפי זה הטעם שמועיל חיבור של כשפופרת הנוז, הוא משום שעל ידי החיבור חשובים המים שבכלי כמי מקוה, אך עדיין אפשר לומר שהגדרת הטובל היא 'טבילה בכלי'. או שהחסרון בטבילה בכלי הוא שטבילה בכלי אינה 'מעשה טבילה' - ולפי זה צריך לומר שעל ידי נקב כשפופרת הנוז, חשוב שאינו טובל בכלי אלא הכל אחד והרי הוא כטובל במים שמחוץ לכלי, ושוב חשוב שהוא עושה 'מעשה טבילה'.

ועל פי חקירה זו ביאר את דברי רש"י באופן אחר, שאכן כוונת רש"י באמת לפסול טבילה בכלי, אלא שרש"י דקדק בדבריו לבאר הטעם שע"י חיבור כשפופרת הנוז מותר לטבול בכלי משא"כ בחיבור פחות מכך - ועל כך פירש רש"י שכשהחיבור הוא פחות מכך אם כן טבילתו היא במיעוט מים שבכלי, דהיינו שהטבילה היא במים שבתוך הכלי ולא במים שמחוץ לו, משא"כ באופן שיש חיבור שפופרת הנוז בין מי הכלי למים שמחוץ לו - טעם ההכשר הוא כי בכהאי גוונא הגדרת הטבילה היא כטובל מחוץ לכלי. והיינו שדעת רש"י שהחסרון בטבילה בכלי הוא שחסר במעשה טבילה ולא שחסר בשם מקוה, ולכן התועלת בחיבור היא שחשוב שטובל גם במים שמחוץ לכלי ולא שהחיבור נותן שם 'מי מקוה' גם למים שבכלי.

הערת הרש"ש בנזיר על דברי רש"י שם שהלך לשיטתו בחגיגה

ואמנם הגר"ש גאנצפריד בפתיחת דבריו ציין גם לדברי רש"י בנזיר (לח. ד"ה דבטלוהו), שם כתב שמדאורייתא מקוה המחזיק רביעית ראוי להטביל בו מחטים וצינוריות (פסחים יז:), אלא שבטלוהו הבנן והצריכו ארבעים סאה אף למחטין וצינוריות. ופירש רש"י הטעם: כדאמרינן בחגיגה, גזירה שמא יטביל מחטין וצינורות בכל שאין בפיו כשפופרת הנוז, אלמא לכל מילי בעינן מקוה של ארבעים סאה, ע"כ. וגם שם יש לתמוה כפי שתמהו האחרונים על דבריו בסוגיין, שמבואר מדברי רש"י שהחסרון בטבילת מחטין וצינוריות בכלי כזה הוא משום שצריך טבילה בארבעים סאה, ולא מחמת טבילה בכלי או במים שאובין.

והרש"ש שם ציין לדברי רש"י בסוגיין, שאף כאן פירש שהטבילה פסולה מחמת שהמחטין לא טבלו אלא במיעוט מים שבכלי. ודקדק הרש"ש בדקדוק זה: דמשמע דמשום מיעוט מים נגעו בה, דהיינו שאין בהם ארבעים סאה. וכתב על כך הרש"ש: אבל יש לפרש שם דהפסול הוא מחמת שאין טובלין בתוך כלים. ומוסיף הרש"ש כנ"ל שטעם זה עדיף טפי שכן פסול זה הוא מדאורייתא לכולי עלמא, עכ"ד. ובדברי רש"י בנזיר לכאורה א"א לפרש כדברי רבי יחיאל מיכל, אך לדברי הלחם ושמלה אתי שפיר, כי רש"י ס"ל שאין פסול טבילה בכלי, וכל הפסול הוא משום מים שאובין אך כיון שלא נעקרו ונתלשו לגמרי - עדיין אינם חשובים 'מים שאובין', ואינם פסולים אלא מחמת טבילה במיעוט מים.

ביאור ה'כמו השחר' עפ"ד החתם סופר שאדם בטל למי המקוה חד בתרי

מהלך מחודש בדברי רש"י כתב בספר כמו השחר (לרבי נתן נטע לנדא אב"ד אושפיצין, מערכת ט אות א), ליישב הקושיא מדוע לא פירש רש"י החסרון משום 'מטביל בכלי'. וזאת, על פי דברי החתם סופר (יו"ד סימן רט) שביאר מה שדרשו חז"ל שצריך שיהיו במקוה מים שכל גופו של אדם עולה בהן - שפירושו, שגופו בטל בשיעור זה, כי גופו כשיעור חצי מקוה כזה, וממילא בטל חד בתרי. ועל ידי שבטל הישראל הטמא למקוה ממילא הוי כמקוה שאינה מקבלת טומאה.

ועל פי זה כתב הגרנ"ל בביאור דברי רש"י, שכיון שמטביל כלי בתוך כלי, הרי הכלי החיצון בטל למקוה כדרך שהאדם בטל למקוה, וכמו שכתב החתם סופר - וכיון שהכלי החיצון בטל למקוה, אם כן אין עוד חסרון של 'מטביל בכלי', שכן אין כאן 'כלי' כיון שבטל שמו במי המקוה. אלא דמכל מקום מבאר רש"י שאף שאין לו שם כלי, אבל כיון שמציאות הכלי היא שאין בו פתח כשפופרת הנוז, אם כן אין הכלי טובל אלא במים שבתוך הכלי והרי הם מים מועטים שאין בהם שיעור טבילה.

"בשיעורי

רבינו

יחיאל מיכל

הסתפק

בעיקר

הדבר שאין

טבילה

בכלי, אם

הוא חסרון

ב'חלות שם

מקוה, או

שטבילה

בכלי אינה

'מעשה

טבילה"

החידוש היומי מוקדש

לזכות החתן

הרב

שלום כמון

שליט"א

לרגל שמחת נישואיו

שיעלה הזיווג יפה

כעתירת אוהביו